Kaltoinkohtelun ilmiöstä ikääntyvien omaishoitosuhteissa

Tunne voimavar

Nettisivut: https://tunnevoimavarasi.fi
Facebook: Tunne voimavarasi –hanke
Twitter: @tunnevoimavara
S-posti: tukea@tunnevoimavarasi.fi

Tarpeista hankkeemme taustalla

- Omaishoitajissa ja -hoidettavissa painottuvat yli 65-vuotiaat ja omaishoitajissa ikääntyvät naiset.
- Naisen väkivaltaisuus on herkkä ja heikosti tunnistettu ilmiö, erityisesti vanhemman ikäpolven keskuudessa tabu.
- Omaishoitotilanteissa on useita väkivallan riskiä lisääviä tekijöitä: omaishoitaja saattaa uupua hoitotehtäväänsä tai kokea itse väkivaltaa hoidettavan läheisensä taholta.
- Omaishoitajaa voivat rasittaa myös suhteen ulkopuoliset tekijät, kuten taloudelliset ongelmat ja oma heikentyvä toimintakyky.

Omaishoitosuhteissa tapahtuva väkivalta

- Omaishoitosuhteessa tapahtuva väkivalta ja kaltoinkohtelu voi olla tahallista, mutta myös tahatonta, hoitajan osaamattomuudesta, tiedonpuutteesta tai uupumuksesta johtuvaa.
- Väkivalta määritellään yleensä kokijan näkökulmasta. Ikäihmisen kohdalla kyse on luottamuksellisessa suhteessa tapahtuvasta teosta tai tekemättä jättämisestä, joka vaarantaa ihmisen hyvinvoinnin, terveyden tai turvallisuuden.

Väkivallan taustalla

- **Ylisukupolvisuus:** jonkinlainen kokemus haavoittavista vuorovaikutussuhteista omassa elämässä
- **Vanhempien tunnekylmyys / mitätöinti:** Miten on tullut nähdyksi ja kuulluksi? Miten ristiriidat on ratkaistu? Onko vaikeita tunteita saanut näyttää? Onko saanut harjoitella pettymyksiä turvallisesti?
- **Biologian merkitys:** impulssikontrollin häiriöt
- **Kuormituksen alla** ihminen ei aina kykene löytämään luovia ratkaisuja vaan toimii elämän varrella kokemansa pohjalta

Väkivallan riskitekijät omaishoitosuhteessa

- Omaishoitajan uupuminen
- Muistisairaan hoidettavan käytösoireet
- Sosiaalisen tuen/verkostojen puute (sekä ongelmat laajemmissa perhesuhteissa)
- Tarvittavien palvelujen puute
- Tiedon ja osaamisen puute hoitotehtäviin nähden
- Hoitajan ja hoidettavan välinen emotionaalinen riippuvuus ja aiemmat suhteen ongelmat (esim. parisuhdeväkivalta)
- Taloudelliset ongelmat
- Masennus ja muut mielenterveyden ongelmat

Omaishoitosuhteen dynamiikan erityiskysymykset

- Rajaton rakkaus ja huolenpidon vastuu; sinnittely voimavarojen rajoilla - ”*Kunnes kuolema meidät erottaa…*”,
- Luopuminen tutusta puolisosta ja menneestä elämästä; katkeruus ja suru
- Omaishoitosuhdetta edeltäneet parisuhteen jännitteet ja ristiriidat, mahdollinen väkivalta
- Valtasuhteen muutos, hoidettavan täysi riippuvaisuus hoitajasta, oman ajan ja tilan menetys
- Muistisairaan käytösoireet, puututaanko, nähdäänkö kokemuksena väkivaltana?

Väkivallan muodot omaishoito-suhteissa

Myös hengellinen ja seksuaalinen sekä itseen kohdistuva väkivalta mahdollisia muotoja!

Fyysinen väkivalta

- tarpeettoman rajut otteet; yli- tai alilääkitseminen; pakkoruokinta tai –nesteytys, sitominen

Psyykkinen/henkinen väkivalta

- Huutaminen, tiuskiminen, hylkäämisellä uhkailu, mielipiteiden ja toiveiden ohittaminen, lapsenomaistaminen, häpäiseminen, yksinjättäminen, pakottaminen

Taloudellinen hyväksikäyttö

- edunvalvojan aseman väärinkäyttö; hoidettavan hyväntahtoisuuden, avun tarpeen, luottamuksen tai alentuneen arviointikyvyn hyväksikäyttö
- rahojen tai muun omaisuuden käyttö, myyminen ja hävittäminen ilman lupaa tai kiristämällä

Hoidon ja avun laiminlyönti

- tarkoituksellista hoitamatta jättämistä tai tahatonta, hoitajan osaamattomuudesta, tiedonpuutteesta tai uupumuksesta johtuvaa laiminlyöntiä
- intiimihygienian ja suunhoidon laiminlyönti; sairauksien hoitamatta jättäminen

Kaltoinkohtelun tunnistaminen – mihin kiinnittää huomiota?

- Tarinaan; kuka kertoo, mitä ja millä lailla, mahdolliset ristiriidat ja epäjohdonmukaisuudet
- Habitukseen, pukeutumiseen ja siisteyteen
- Elinoloihin ja kodin yleiseen kuntoon
- Ihmissuhteisiin ja niiden laatuun tai puutteeseen, mahdolliset jännitteet
- Palveluiden ja avun vastaanottavaisuuteen tai niistä kokonaan kieltäytymiseen
- Rahankäyttöön tai jatkuvaan rahanpuutteeseen
- Mielialojen vaihteluun; minkälaisiin tilanteisiin ne liittyvät?
- Selittämättömiin vammoihin, mustelmiin, punotuksiin, naarmuihin, murtumiin jne.
- Kaikkeen äkilliseen muutokseen

Huolen puheeksi ottaminen
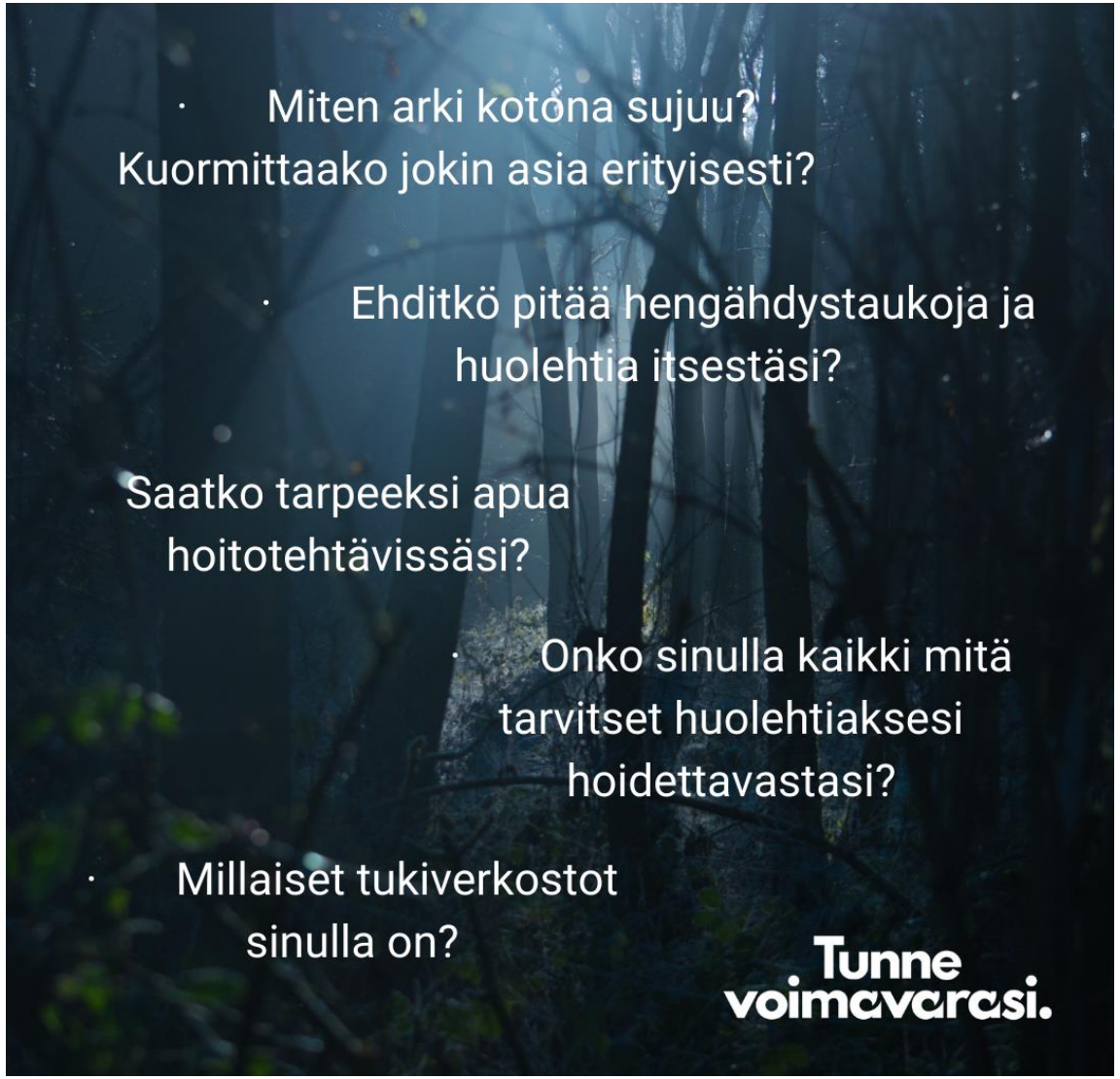
- Käy keskustelu kahden yksityisessä tilassa
- Suosi omista havainnoistasi tai ammatillisesta kokemuksestasi nousevia lauseita ja tuomitsemattomia ilmaisuja
- Osoita katseellasi ja eleilläsi myötätuntoa, toivoa ja rohkaisua.
- Suoraan väkivallasta puhuminen ei aina toimi ilmiöön liittyvän häpeän ja syyllisyyden vuoksi. Hyödynnä epäsuoria kysymyksiä (ks. kuva).
- Kysy omaishoitajalta itseltään, millaista apua ja keneltä hän toivoisi saavansa.
- Kartoita sopivia auttamistahoja ja ohjaa konkreettisesti avun piiriin.